

Natuurlijk Water

Jaargang 6, nr.9, september 2020

Nieuwsbrief Water Natuurlijk voor Midden-Nederland - waterschappen Vallei en Veluwe, Rijn en IJssel en Rivierenland

Geslaagd webinar over Bloemrijke dijken

Water Natuurlijk organiseerde op donderdag 10 september een heel geslaagd webinar over 'bloemrijke dijken'.

Bloemrijke dijken zijn niet alleen goed zijn voor de biodiversiteit, maar ook voor een stevige 'mat' op de dijk waardoor het bijdraagt aan waterveiligheid.

Vier panelleden en zestig deelnemers discussieerden onder leiding van Mirte van der Linden en Joep Dirkx van Water Natuurlijk. De panelleden waren Cyril Liebrand, Peter de Groot, Gerard van Meurs en Hennie Roorda.

Hennie Roorda heeft als heemraad voor Water Natuurlijk in waterschap Rivierenland het plan 'Biodiversiteit op de dijken' laten opstellen. Cyril Liebrand is ecooloog bij EurECO en als onderzoeker en adviseur betrokken bij veel dijkbeheerders waterschappen. Hij is blij dat waterschappen steeds meer werk maken van biodiversiteit op dijken, waar hij in totaal zo'n 35 proefvakken heeft liggen. Peter de Groot is adviseur Natuurzaden bij Biodivers, een bedrijf dat gespecialiseerd is in het oogsten van zadenmengsels van natuurterreinen. Regionale mengsels kunnen volgens hem terreinen natuurlijker maken op een duurzame manier. Gerard van Meurs heeft als senior-adviseur Dijkveiligheid bij Delta

res veel ervaring met diverse ruimtelijke vraagstukken. Hij voelt zich meer verbinder dan specialist.

Een mooi gezelschap met veel ervaring in biologie, plantkunde, bodemgesteldheid, waterveiligheid en bestuurlijke organisatie.

Het belang van een goede zode voor de waterveiligheid

Volgens Gerard van Meurs benadrukt het belang van een goede zode voor de erosiebestendigheid van dijken en daarmee de waterveiligheid. Een kruidenrijk mengsel van diverse plantensoorten zorgt voor een goede zode. Cyril Liebrand voegt hieraan toe dat juist door een combinatie van ondiep en diep wortelende soorten een dikker wortelend pakket ontstaat. Dat zorgt voor een betere veiligheid dan de gebruikelijke één of twee grassoorten, die vaak alleen in de toplaag wortelen. De dikkere zode is ook beter bestand tegen droogte en zware neerslag.

Hennie Roorda geeft aan dat het waterschap samen met de Universiteit van Nijmegen een voorstel heeft ingediend bij het Hoogwaterbeschermingsprogramma om het effect van bloemrijke dijken op de veiligheid verder te onderzoeken.

Bij het toetsen van de veiligheid van dijken is de biodiversiteit nu helaas nog geen indicator voor de sterkte. Meer dan 80% van de deelnemers geeft via de poll aan dat ze ook denken dat bloemrijke dijken veiliger zijn.

Bloemrijke dijken hebben een goede toplaag nodig

Hennie Roorda is met de meeste deelnemers aan het webinar helemaal eens met de stelling dat waterschappen de juiste randvoorwaarden moeten stellen. Waterschap Rivierenland telt 500 km dijken, waarvan een groot deel versterkt moet worden. Bij de dijkversterkingsopgave worden de randvoorwaarden voor een bloemrijke dijk in de bestekken meegegeven. Het gaat daarbij onder andere om een laag lutumgehalte in de toplaag en de juiste zaadmengsels. Er worden nu ook al zaden verzameld van eigen dijken, wat beter zorgt voor een gebiedseigen ecosysteem dan bij het toepassen van andere kruidenrijke zaadmengsels. Na de aanleg moeten dijken ook goed beheerd worden, bijvoorbeeld door gefaseerd maaien, wat de biodiversiteit ten goede komt. Wel kan het jaren duren voordat het ecosysteem zich goed ontwikkeld heeft.

Cyril Liebrand geeft aan dat een toplaag van zware klei slecht is voor de begroeiing. Dit betekent dat al bij de aanleg van dijken ingezet moet worden op bloemrijke dijken. Want beheer kunt je relatief eenvoudig bijstellen, maar is een stuk lastiger met de toplaag van een dijk. En er moeten in de zaadmengsels niet te veel pioniersoorten zitten. Jaap Bronsveld mengt zich als medewerker van waterschap Rivierenland in de discussie. Hij geeft aan dat goede communicatie met de aannemers heel belangrijk is. Dit gaat steeds beter. Cyril voegt hieraan toe dat je goed moet aangeven dat je inheemse zaden wilt hebben. Want diersoorten die in ons riviereengebied voorkomen, zoals bijen, zijn afgestemd op de inheemse planten die er van nature groei-

en. Ook de oriëntatie van het dijkvak speelt daar een belangrijke rol.

Volgens Peter de Groot worden de kruidenrijke zaadmengsels in de praktijk vaak te veel bijgemengd met graszaden, waardoor de gewenste vegetatie zich niet goed kan ontwikkelen. Hij waarschuwt ervoor dat het zaadmengsel geen sluitpost moet zijn in de bestekken.

Bloemrijke dijken hebben vergelijkbare onderhoudskosten

Een kleine twee derde van de deelnemers was van mening dat bloemrijke dijken niet duurder hoefden te zijn. De panelleden deelden die mening, al ontstaat er wat discussie. Bloemrijke dijken met krachtige mengsels vragen minder onderhoud omdat de natuur aan zet is, mits de dijk de juiste toplaag heeft. Heemraad Hennie Roorda haakt aan: 'Juist daarom bieden de huidige dijkverzwaringstrajecten een kans om echt te kiezen voor bloemrijke dijken'. En slim faseren in het maaibeeld kan de onderhoudskosten aanzienlijk omlaag brengen.

Niet alleen bloemen maar ook meer biodiversiteit

De meeste deelnemers vonden dat het niet alleen om bloemen op de dijken gaat, maar dat het achterliggende doel van meer biodiversiteit op de dijken van minstens zo groot belang is.

Na zoveel uitleg doorbreekt één quote de continue stromende chat van het webinar: 'Maak bloemrijke dijken iets van iedereen'. En dat klopt. Want door dijken in te zetten als prachtige bebloemde linten in ons landschap, zijn bloemrijke dijken goed voor de natuur, voor de insecten als de bij, voor de fruitteelt die belang heeft bij bestuiving door deze insecten, voor onze veiligheid en daardoor dus ook voor ons allemaal. Meer weten? [Hier kun je ons webinar terugkijken.](#)

Heide kleurde paars, maar schijn bedriegt

Deze zomer ging opnieuw veel natuur verloren door de extreme droogte. Beken, vennen en venen verloren water. Bomen stonden al in de herfststand en de heide verdorde. Water Natuurlijk staat helemaal achter het overzicht dat Natuurmonumenten in samenwerking met LandschappenNL en het Wereld Natuur Fonds heeft gemaakt van droogte-effecten in de natuur en hun pleidooi voor een structurele aanpak van verdroging met natuurlijke oplossingen.

Al voor het derde jaar op rij kampen we met extreme droogte in Nederland. Er waren niet alleen problemen met de waterstand en de waterkwaliteit, ook veel kenmerken soorten werden veel minder gezien. De natuur stond op een aantal plekken op omvallen, vooral op de hogere zandgronden.

De heide kleurde afgelopen weken prachtig paars, maar de droogte laat ook sporen na. Op veel plekken is de heide deels afgestorven, vooral op de hogere zandgronden in Drenthe, Friesland, Gelderland en Noord-Brabant. Het zorgt voor dode, grijsbruine plekken waar weinig leven te bespeuren is.

De droogte is dan ook een klap voor veel vlinders die onder andere op de hei leven, zoals de heivlinder, kommavlinder, de zilveren maan en het heideblauwtje. Het zeldzame gentiaanblauwtje werd deze zomer in onze Brabantse natuurgebieden nauwelijks gezien.

Ook is er veel sterfte in de bossen door de droogte. Vorig jaar zagen ze voornamelijk dat oude eiken, beuken, naaldbomen door droogte in combinatie met andere factoren

omvielen, maar dit jaar is dit erger en sterven ook steeds meer loofbomen.

De sterfte door droogte wordt vergroot in combinatie met andere factoren, zoals boomziektes, plagen (o.a. letterzetter) en neerslag stikstof. Door de droogte sterft ook veel jonge boomaanplant en staan veel bomen al vroeg in de herfststand: de berk zit al zonder blad en eiken laten nu al massaal hun vruchten vallen.

Beken vielen deels ook droog. In onder andere de Leuvenumse beek moest met een noodmaatregel worden voorkomen dat de beek droogviel. Door plaatsing van een tijdelijke stuw bleef in ieder geval in een deel van de beek water staan.

Door de droogte ontstaat een domino-effect van tegenslagen voor de natuur. Dat valt op lange termijn steeds moeilijker te herstellen. Er dreigt (onomkeerbare) schade voor flora en fauna. Daarom moeten nu alle mogelijke maatregelen worden ingezet om verdere verdroging te voorkomen en de natuur weerbaar te maken.

Water Natuurlijk is hard bezig om in de waterschappen een versnelde aanpak van verdroging van de grond te krijgen, waarbij kansen mét natuur worden benut. Meer robuuste, verbonden natuur met een gezonde, klimaatbestendige waterhuishouding. Want die natuur is beter bestand tegen weersextremen en kan zelfs helpen de effecten daarvan tegen te gaan.

[Bekijk hier de volledige terugblik op de droogte van Natuurmonumenten, LandschappenNL en het Wereld Natuur Fonds \(pdf\).](#)

Naar een evenwichtiger waterbalans

We kennen in Brabant meerdere grote verdrogingsgolven, te beginnen met de grootschalige broek- en heideontginningen en heidebebouwingen rond 1900, de beekverbeteringen van de jaren 30, de ruilverkavelingen na 1950, de forse verstedelijking van Brabant na 1970 en de toenemende waterwinningen uit het diepe en ondiepe grondwater. En elke golf leidt tot extra ontwatering en afwatering. We hadden begin jaren '80 al een groot verdrogingsprobleem resulterend in een structurele grondwaterstandsaling. Daar komt nu het droogteprobleem bovenop, resulterend in toenemende neerslagtekorten in de zomer, van 100-120 mm naar 280-300 mm. En ja, dit leidt inderdaad opnieuw tot een extra grondwaterstandsaling. De natuur heeft hier het meeste last van.

Natuurlijke waterbalans?

Ondanks diverse historische relicten in het landschap, die we zeker moeten koesteren en waar mogelijk her benutten, is ons (half)natuurlijk systeem de laatste 150 jaar compleet veranderd in een cultureel systeem. Die natuurlijke waterbalans met grote arealen woeste grond met heide en hoogveen als grote spons is niet te herstellen. We zijn al 25 jaar bezig met drie hoogveenrestanten.

Ook de beekdalen van nu zijn geen schim van de beekdalen van toen. Door alle ruilverkavelingen en verstedelijkingen leveren piekbuien nu meer problemen op dan vroeger. Al dat water ligt binnen een mum van tijd in onze beekdalen. En die ontwaterde beekdalen zijn door het volbouwen van alle voormalige akkergronden op dit moment ook de betere landbouwgronden.

Toch moeten we de landschappelijke onderlegger beter benutten voor de noodzakelijke klimaatadaptatie. In plaats van herstel van de natuurlijke waterbalans zou je moeten streven naar de herontwikkeling van een evenwichtiger waterbalans, waarbij je niet meer afvoert en onttrekt dan je eerst aanvult en conserveert.

Beter 'vasthouden-bergen-afvoeren'

De relatief smalle benadering van beekherstel zou zich moeten verbreden naar robuuste beekdalen, ja zelfs naar robuuste, veerkrachtige beekdallandschappen. In de evolutie van de waterschappen zie je, dat ze vanuit het water steeds meer het land opkruipen. En dat is helemaal niet

vreemd vanuit de optiek van een landschappelijke watersysteembenadering, waarbij de hydrologie en ecologie van het landschap wellicht een nog groter rol moet spelen dan de cultuurhistorie.

1. Beter vasthouden

De herontwikkeling van de sponswerking van het landschap begint op de hogere zandgronden. Via bodemverbetering, het verondiepen van te diepe sloten, waterhouderij in voormalige ven-gebieden en de omvorming van naaldbossen in halfopen loofbossen maken we slagen. Ook het her benutten van verdichte breukvlakken om extra water vast te houden kan soelaas bieden.

2. Beter bufferen en bergen

De herontwikkeling van de sponswerking van ons landschap gaat verder op de flanken en zijbeekdalen in het landschap, op de overgang van hogere gronden naar beekdalen. Hier zullen steden, dorpen en buurtschappen aan de bak moeten met afkoppeling van bebouwing, vergroening van tuinen en openbare ruimten, aanleg van privé buffers en wadi's en de aanleg van natuurlijke klimaatbuffers op de overgang van stedelijk naar landelijk gebied om ongewenste afwenteling te voorkomen.

3. Beter vertraagd afvoeren

De herontwikkeling van de sponswerking van ons landschap gaat tenslotte pas door in de beekdalen. Deze beekdalen moeten minder als afvoerput gezien worden, want als ons water daar is, is de Maas nabij. Een robuuster beekdal moet pieken en dalen in afvoer op kunnen vangen. Waterbergingsgebieden zijn incidenteel nodig voor het tijdelijk parkeren van waterpieken ter bescherming van steden, dorpen en intensieve landbouwgebieden en meanderende beken met een uitgekiend profiel vertragen de afvoer van ons kostbare water structureel. Een bypass of getrapt profiel kan mee stromen bij wateroverlast. Zo kunnen we wat vertraagd afvoeren.

Op de hogere zandgronden moeten we nog meer naar een robuust, veerkrachtig, stuurbaar watersysteem, natuurlijk (landschappelijk) waar het kan, en technisch (technocratisch) waar het moet. Alleen zo kunnen we de sponswerking van ons landschap weer enigszins herstellen (lees herontwikkelen/door-ontwikkelen).

We kunnen de oude sporen in het landschap volgen om vanuit het huidige landgebruik nieuwe sporen te ontwikkelen. Want het landschap en landgebruik van nu is heel anders dan vroeger.

Ernest de Groot uit Uden is senior planoloog/landschapsecoloog (LUW) en lid van het DB van waterschap Aa en Maas. Verder is hij voorzitter van de CoP Beken en Rivieren. Hij schreef dit opiniestuk op persoonlijke titel.

Schone Rijn laat nog op zich wachten

Vorig jaar werden in de Rijn opnieuw veel industriële chemicaliën, resten van geneesmiddelen en bestrijdingsmiddelen aangetroffen. In de verleende lozingsvergunningen wordt te weinig rekening gehouden met het drinkwaterbelang. Dat meldt de Vereniging van Rivierwaterbedrijven RIWA-Rijn in het [jaarrapport 2019 over de Rijn](#). Waar het met bekende vervuilers over de hele linie iets beter gaat, duiken daarnaast steeds weer nieuwe stoffen die de kwaliteit van het Rijnwater bedreigen, zoals pyrazool, trifluoracetaat en GenX.

Volgens de Vereniging van Rivierwaterbedrijven houden veel buitenlandse vergunningaanvragers uit oogpunt van concurrentie belangrijke milieu-informatie achter. Het RIWA wil dat alle milieu-informatie in vergunningen van grote industriële lozers via de Rijncommissie centraal toegankelijk wordt gemaakt. In Nederland is de vergunningverlening strakker van opzet. Volgens RIWA is een lozing met gevolgen voor de drinkwaterinname hier een stuk beter verankerd in het vergunningproces.

Weer meer zwerfafval langs de rivieren

Ook de hoeveelheid (plastic) zwerfafval langs de Nederlandse rivieroever stijgt. Dat blijkt uit onderzoek van IVN Natuureducatie, Plastic Soup Foundation en Stichting De Noordzee. Per honderd meter rivieroever werden gemiddeld ruim 450 stuks afval gevonden; 90 procent daarvan was plastic. Volgens de onderzoekers is de toenemende vervuiling mede een gevolg van de corona-pandemie: meer mensen bleven thuis en recreëerden langs een rivieroever. Overall vinden we zwerfafval. Daarom heeft IVN Gelderland voor alle vrijwilligers het [Zwerfafvalboekje](#) ontwikkeld. In het Zwerfafvalboekje lees je hoe jouw vereniging kan bijdragen aan het verminderen van zwerfafval in de natuur. Je vindt er allerlei tips, weetjes en goede voorbeelden. Het Zwerfafvalboekje biedt ook informatie en aanknooppunten die laagdrempelig zijn voor vrijwilligers om zwerfafval onder de aandacht te brengen bij het publiek.

Succesvolle pilot Waterfabriek Terwolde

Waterschap Vallei en Veluwe heeft een [succesvolle pilot afgerond](#) van De Waterfabriek in Terwolde: een innovatief, circulair zuiveringsconcept. Hierbij worden zo veel mogelijk waardevolle grondstoffen teruggewonnen uit het afvalwater. Het gezuiverde water is bovendien zo schoon dat het kan dienen om kwetsbare beken en kleine rivieren in droge perioden te voorzien van zoet water. Er komen bij het proces geen broeikasgassen vrij.

De pilot vormt de opmaat voor de bouw van de eerste echte Waterfabriek in Wilp. De Waterfabriek werkt met fysisch-chemische scheidingstechnieken en niet - zoals gebruikelijk - met bacteriële zuivering, waarbij veel waardevolle stoffen worden afgebroken. Die kunnen nu worden teruggewonnen. Er worden in het nieuwe concept vanwege het ontbreken van bacteriën ook geen broeikasgassen gevormd. Wel zijn het energieverbruik en de operationele kosten hoger dan bij een conventionele zuivering, vooral omdat er meer stoffen uit het rioolwater worden gehaald, waaronder medicijnresten.

Er zijn ook punten ter verbetering. De pilot wijst uit dat er de reststromen uit het proces kunnen worden gehaald, maar dat nader onderzoek nodig is om te kijken hoe deze stromen geconcentreerder kunnen worden gemaakt en verder kunnen worden ontrafeld in afzonderlijke stoffen. Ook wordt in de volgende fase onderzocht hoe de kosten verlaagd kunnen worden.

De volgende stap is het vertalen van de resultaten naar een definitief ontwerp voor de waterfabriek. Dit ontwerp wordt vervolgens gefaseerd gebouwd. Zo kan stapsgewijs de hoeveelheid te verwerken rioolwater worden opgevoerd van 2,5 naar 50 en uiteindelijk naar 150m³ per uur. Dit biedt de mogelijkheid om het zuiveringsconcept nog verder te optimaliseren tijdens de realisatie.

Watervisie 2050 Rivierenland

Als Water Natuurlijk fractie Rivierenland zijn we erg blij dat we in het AB afgelopen vrijdag 25 september onze Watervisie 2050 hebben aangenomen. Het is een gedegen stuk werk wat voortkomt uit de coalitie onderhandelingen. Deze visie geeft onze richting aan het beleid op lange termijn, het geeft externe partners, gemeenten, belangenorganisaties, houvast in hun toekomstige besluitvorming. Alle aspecten rondom water hebben we benoemd en beschreven hoe we daarmee om willen gaan. Kortom een document wat voor een lange tijd als leidraad zal zijn binnen Rivierenland.

Word nú lid van Water Natuurlijk!

Ook voor een meer natuurlijk waterbeheer? [Word nú lid van Water Natuurlijk!](#)

Meld je aan als lid van ons regiobestuur

Op dit moment hebben we een goed en prettig werkend regiobestuur van drie personen. We vinden een goede betrokkenheid met onze leden belangrijk. Ook werken we aan een hechte relatie met de groene en recreatieorganisaties in ons gebied, met de fracties en heemraden van Water Natuurlijk in de waterschappen Rijn en IJssel, Rivierenland en Vallei en Veluwe, en met de provinciale politiek. Een keer per vier jaar zorgen we ervoor dat Water Natuurlijk met mooie kandidatenlijsten de waterschapsverkiezingen in kan.

Een à twee extra bestuursleden willen we graag verwelkomen! Bij Water Natuurlijk zijn we allemaal anders. Wat ons bindt is een warm hart voor een natuurlijk waterbeheer. Wil je graag je organisatietalent inzetten voor Water Natuurlijk? Neem dan contact op met onze voorzitter Rienk Kuiper via WaterNatuurlijkMN@gmail.com

Agenda

Emissie Symposium Water 2020

Dit online symposium geeft een overzicht van recente ontwikkelingen en projecten op het gebied van emissies naar het oppervlaktewater. [Meer info](#)
6 oktober (online)

Natuurlijk Water

Redactie:
Rienk Kuiper

Deze nieuwsbrief automatisch toegestuurd krijgen kan [via deze link](#)

Bijdragen voor deze nieuwsbrief (ook van niet-leden van Water Natuurlijk) zijn van harte welkom!

Contact:
WaterNatuurlijkMN@gmail.com

Komt de nieuwsbrief in je spambox terecht? Neem dan ons mailadres WaterNatuurlijkMN@gmail.com op in je adressenlijst.

Steun Water Natuurlijk!
Doe mee en [word lid!](#)

Webinar over nieuwe grondstoffen

Tussen 14 mei en 17 december 2020 organiseert het platform WOW samen met KNW Waternetwerk, Aqua Minerals, Energie- en Grondstoffenfabriek, KWR en STOWA een interactieve webinarreeks over Water in de circulaire economie, in de aanloop naar het KNW najaarscongres. Op 15 oktober staat een webinar over nieuwe grondstoffen op het programma. [Meer info](#)
15 oktober (online)

Waardevol Water Symposium

Waterschap Vallei en Veluwe en STOWA organiseren een digitaal symposium waarin we u op de hoogte brengen van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van rioolwaterzuivering, het terugwinnen van grondstoffen uit rioolwater en de verwijdering van medicijnresten en andere microverontreinigingen. [Meer info](#)
16 oktober (online)

Deltacongres

Er wordt hard gewerkt aan het vormgeven van een online congres, inclusief een plenair programma met interessante sprekers, inhoudelijke sessies en ontmoetingsmogelijkheden. Tzt meer info
12 november 2020 (online)

Seminar 'Nederland weer vol met vis'

Tijdens deze bijeenkomst wordt ingegaan op de kennis, ervaringen en inzichten die de afgelopen 20 jaar zijn opgedaan bij het verbeteren van vismigratiemogelijkheden in ons land. [Meer info](#)
Leiden, donderdag 25 november

Klimaat en Watervraag Stedelijk gebied

Wat betekenen het veranderende klimaat en het realiseren van klimaatadaptatiemaatregelen voor de watervraag en het wateraanbod in stedelijk gebied? Hoor het antwoord op deze vragen tijdens een online informatiebijeenkomst op donderdagmiddag 19 november. [Meer info](#)
19 november 2020 (online)